

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Продовжено суцільне дослідження результатів дисертаційних робіт, проведено критичний аналіз та систематизацію публікацій у наукових вісниках, збірниках наукових праць і матеріалах конференцій, які присвячені питанням удосконалення системи показників звітності підприємства, зокрема статистичної; виявлено проблемні аспекти, що виникали, та пропозиції щодо їх вирішення

Постановка проблеми. У нових умовах господарювання, через загальноекономічну кризу, що призвела до низької купівельної спроможності суб'єктів господарювання та дефіциту фінансових ресурсів, українські підприємства опинилися у скрутній фінансовій ситуації. У таких умовах значно підвищується роль інформаційного забезпечення в управлінні фінансово-господарською діяльністю підприємств, оскільки саме інформація дозволяє впорядкувати господарські процеси й узгодити їх із зовнішнім середовищем і внутрішніми потребами підприємства. Основним джерелом такого інформаційного забезпечення є дані бухгалтерського обліку, які систематизуються у показники звітності, зокрема внутрішньої, фінансової, статистичної.

Статистична звітність є своєрідною інтерпретацією інформації щодо економічних, соціальних, демографічних, екологічних явищ і процесів, які відбуваються в країні, її регіонах і галузях економіки, тому вона має виняткове значення для підготовки та прийняття управлінських рішень у сфері визначення стратегії і тактики розвитку країни, регіонів, видів економічної діяльності, окремих суб'єктів господарювання та широкого інформування громадськості з цих питань. Однак, гоміодність форм статистичної звітності, велика їх кількість, дублювання і трудомісткість складання ряду показників, а також їх недосконалість знижують якість необхідної інформації і відповідно ефективність державного управління діяльністю як країни в цілому, так і окремого підприємства.

Необхідність вирішення питань удосконалення концептуально-методичного підходу до формування системи показників статистичної звітності промислових підприємств та її облікового забезпечення відповідно до запитів зовнішніх і внутрішніх користувачів зумовила потребу в дослідженні теоретичних і практичних аспектів, які розглядалися у працях науковців, що дозволить виявити основні здобутки та напрями невирішених питань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні та організаційно-методичні аспекти проблемних питань щодо формування бухгалтерської звітності підприємства, її контролю та аналізу в умовах ринкової економіки досліджували такі українські дослідники, як Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Верига, С.В. Голов, С.М. Гольцова, М.Я. Дем'яненко, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, В.К. Савчук, П.Т. Саблук, В.В. Сопко, В.О. Шевчук, П.Я. Хомин, Л.В. Чижевська та ін. Також вагомий внесок у вирішення зазначених проблем зробили зарубіжні вчені: П.С. Безруких, Л.А. Бернштейн, Н.А. Бреславцева, М.Ф. Ван Бреда, Г.А. Велш, Д. Колдуел, А.П. Міхалкевич, Б. Нідлз, В.Д. Новодворський, В.Ф. Палій, Ж. Рішар, Я.В. Соколов, Е.С. Хендріксен, А.Н. Хорін, А.Д. Шеремет та інші.

Проблемам удосконалення методики формування показників статистичної звітності та підвищення якості вихідної статистичної інформації присвячені праці О.А. Борсукової, Г. Купалова, В.М. Краєвського, В. Моссаковського, А.В. Озеран, Ю.С. Цаль-Цалка. Наукові дослідження О.О. Козлової та П.Я. Хомина присвячені проблемам удосконалення облікового забезпечення та методики складання статистичної звітності сільськогосподарських підприємств.

Проте обґрунтовані теоретичні аспекти та розроблені практичні рекомендації не вирішують всіх проблемних питань даного напрямку, що актуалізує необхідність систематизації наукових досліджень.

Метою дослідження є суцільне дослідження проблемних питань, пов'язаних з удосконаленням методики формування показників звітності підприємства, зокрема статистичної звітності промислових підприємств, та її облікового забезпечення відповідно до інформаційних запитів внутрішніх і зовнішніх користувачів, а також вивчення їх актуальності шляхом проведення критичного аналізу та систематизації результатів дисертаційних робіт та публікацій у наукових вісниках, збірниках наукових праць і матеріалів конференцій, що дозволить окреслити перспективні напрями наукових досліджень.

Викладення основного матеріалу дослідження. Оскільки основний приріст у науку відображається в науковій новизні дисертаційної роботи, то для визначення основних здобутків з проблем звітності та виявлення напрямів нерозкритих питань, необхідним є вивчення та систематизація елементів наукової новизни досліджуваних дисертацій.

До ознак, що дозволяють стверджувати про наукову новизну дисертації, відносяться: 1) постановка нової наукової проблеми; 2) введення нових наукових категорій і понять, що розвивають уявлення про дану галузь знань; 3) розкриття нових закономірностей протікання суспільних процесів; 4) застосування нових методів, інструментів, апарату дослідження; 5) розробка і наукове обґрунтування пропозицій про оновлення об'єктів, процесів і технологій, що використовуються в економіці та управлінні; 6) розвиток наукових уявлень про навколишній світ, природу, суспільство [13, с. 139].

Проведемо суцільне дослідження 28 кандидатських і докторських дисертацій з проблем звітності, захищених в Україні за спеціальністю "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" протягом 1991-2009 рр., систематизувавши виділені в них елементи наукової новизни за напрямами, наведеними в таблиці 1.

Таблиця 1. Напрями групування елементів наукової новизни досліджуваних дисертацій з проблем звітності⁶

Напрями групування елементів наукової новизни	ПІБ	Кількість дослідників	Питома вага, %
1	2	3	4
1. Теретико-методологічні питання формування звітності			

⁶ Джерело: інформаційна база Житомирської наукової бухгалтерської школи, яка нараховує майже 5000 бібліографічних описів дисертацій з бухгалтерського обліку і аналізу, аудиту та контролю, які захищені в колишньому Радянському Союзі – з 1939 до 1990 рр., в Україні, Росії та Білорусії – з 1991 до 2009 р.; www.nbu.gov.ua – сайт Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського.

Загальні питання щодо становлення та розвитку звітності підприємства	Біла Л.М., Головащенко О.М., Мухаммед Я.С.Р., Нищенко Л.П., Семенишена Н.В., Хомин П.Я., Чижевська Л.В., Юденко В.О., Янок Д.А.	9	32,14
Концептуальні положення	Буфатіна І.Р., Головащенко О.М., Коробко О.М., Семенишена Н.В., Юденко В.О.	5	17,86
Класифікація звітності	Біла Л.М., Мухаммед Я.С.Р., Семенишена Н.В., Хомин П.Я., Янок Д.А.	5	17,86
Уточнення сутності звітності	Біла Л.М., Коробко О.М., Семенишена Н.В., Янчук Г.В.	4	14,29
Місце звітності в системі управління	Біла Л.М., Семенишена Н.В., Хомин П.Я., Юденко В.О.	4	14,29
Вимоги до звітної інформації	Буфатіна І.Р., Хомин П.Я., Янок Д.А.	3	10,71
2. Організаційно-методичні аспекти формування звітних показників			
Удосконалення облікового забезпечення складання звітності	Головащенко О.М., Коробко О.М., Нищенко Л.П., Хомин П.Я., Янок Д.А., Янчук Г.В.	6	21,43
Удосконалення методики складання звітності	Буфатіна І.Р., Головащенко О.М., Коробко О.М., Семенишена Н.В., Чижевська Л.В., Янок Д.А.	6	21,43
Удосконалення методики складання звітності підприємств окремих галузей господарства	Біла Л.М., Буханець Д.Г., Золотий Л.Р., Мухаммед Я.С.Р., Хомин П.Я., Янчук Г.В.	6	21,43
Застосування комп'ютерних технологій	Золотий Л.Р., Юденко В.О.	2	7,14
Удосконалення методики складання статистичної звітності	Хомин П.Я.	1	3,57
3. Організація і методика аналізу показників звітності	Буфатіна І.Р., Золотий Л.Р., Коробко О.М., Мухаммед Я.С.Р., Юденко В.О.	5	17,86

Продовження табл. 1

1	2	3	4
4. Теоретико-методичні аспекти аудиту звітності підприємства			
Теоретичні аспекти аудиту звітності підприємства	Костирко Р.О., Кудрицький Б.В., Мухаммед Я.С.Р., Редько К.О., Сушко Д.С.	5	17,86
Методичні аспекти аудиту звітності підприємства	Костирко Р.О., Кудрицький Б.В., Мухаммед Я.С.Р., Редько К.О., Янок Д.А.	5	17,86
Удосконалення методики аудиту окремих форм та видів звітності	Адамик О.В., Позняковська Н.М., Сушко Д.С.	3	10,71
Комп'ютеризація процесу аудиту фінансової звітності	Кудрицький Б.В., Сушко Д.С.	2	7,14
5. Консолідація звітності			
Теоретичні аспекти	Герасименко О.С., Костюченко В.М., Лучко М.Р., Онищенко В.П., Уманців Г.В.	5	17,86
Методика консолідації фінансової звітності	Герасименко О.С., Костюченко В.М., Лучко М.Р., Онищенко В.П., Уманців Г.В.	5	17,86
Методика консолідації окремих форм фінансової звітності	Костюченко В.М., Онищенко В.П.	2	7,14
Удосконалення методики аналізу	Герасименко О.С., Костюченко В.М., Онищенко В.П., Уманців Г.В.	4	14,29
Аудит консолідованої звітності	Лучко М.Р., Уманців Г.В.	2	7,14

Найбільше уваги науковцями приділялось вирішенню загальних питань щодо становлення та розвитку звітності (32,14 %). Також значна частка пропозицій стосувалась удосконалення облікового забезпечення складання звітності (21,43 %) та безпосередньо методики складання звітності підприємств вцілому (21,43 %) та окремих галузей господарства (21,43 %). Слід зауважити, що лише в одній роботі наводились пропозиції щодо удосконалення облікового забезпечення та методики складання статистичної звітності.

Розглянемо більш детально основні результати дослідження українських науковців щодо проблем звітності, які згруповані за наведеними напрямками:

1. Теретико-методологічні питання формування звітності:

– *загальні питання*. Білою Л.М. вперше проведено комплексне дослідження впливу економічних, суспільно-політичних умов на становлення і розвиток вітчизняної звітності та здійснено її періодизацію. Головащенко О.М. визначені елементи сучасної фінансової звітності, що сформовані під впливом різноманітних теорій балансознавства, й визначені підходи до отримання достовірної інформації за допомогою інтеграції концепцій статичної та динамічної інтерпретації балансу. У дисертації Я.С.Р. Мухаммеда визначено перелік факторів, що визначають стан фінансової звітності, і до яких відноситься: взаємний вплив різних держав одна на одну; одноманітність національних облікових стандартів і законодавчих систем; тісний зв'язок між правилами бухгалтерського обліку і правилами оподаткування; чинна національна правова система; існуюча в країні фінансова (податкова) система; організаційно-правові форми національних господарюючих суб'єктів; концентрація акцій; вплив державних органів на процес підготовки і складання фінансової звітності; ведення обліку в умовах інфляції. У роботі Н.В. Семенишеної запропоновано періодизацію розвитку бухгалтерської звітності з

обґрунтуванням введення в науковий обіг і визначення поняття “комунікативна функція звітності”, як здатність здійснювати обмін інформацією між комунікантами та формування контактів і взаємодії між ними через узагальнену систему символів для одержання комунікативного ефекту. Чижевською Л.В. вперше здійснено детальний хронологічний опис появи і розвитку балансового методу;

– *уточнення сутності звітності*. Коробко О.В. було уточнено поняття “бухгалтерська фінансова звітність”, що розкриває зміст звітної інформації – про фінансовий стан, результати діяльності, рух грошових коштів і власний капітал, мету складання й адресність подання задоволення конкретних інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів. У роботі Л.М. Білої удосконалено визначення поняття “фінансова звітність” як сукупність форм згурпованої та узагальненої інформації, що розкриває фінансовий стан і результати діяльності підприємства за звітний період.

Семенишеною Н.В. у своїй дисертації дано визначення в цілому поняття “звітність” як сукупність узагальнених показників, формалізованих законодавством або організацією, які характеризують ефективність функціонування організації (або окремих її елементів) за визначений період, а також удосконалено дефініції понять “бухгалтерська звітність” і “управлінська звітність”. Так, під бухгалтерською звітністю слід розуміти визначену законодавством або організаціями сукупність форм, складених на основі науково згрупованих системних даних бухгалтерського обліку, які відображають інформацію про майновий, фінансовий стан і їх зміни та результати виробничої й іншої діяльності організації за визначений період. Управлінська звітність у широкому змісті – це економічна модель об'єкта управління (або окремих його елементів), яка є інструментом моніторингу і контролю суб'єктом управління, використовуваним з метою впливу на функціонування цього об'єкта.

Управлінська звітність на мікрорівні у роботі Н.В. Семенішеною визначена як сукупність підсумкових показників, що являють собою результативну частину обліково-аналітичної інформації, регульованої завданнями управлінської діяльності в межах організації за форматом, обсягом, змістом і часовими параметрами, визначеними суб'єктом управління.

У дисертації Г.В. Янчук удосконалено визначення поняття звітності бюджетної установи, що дасть можливість характеризувати різні сторони діяльності та фінансовий стан структурних одиниць установи за певний період;

– місце звітності в системі управління. Концептуальні положення щодо підготовки, формування й аналізу фінансової звітності у системі управління підприємством було систематизовано у роботі І.В. Буфатіної. У дисертації П.Я. Хомина вперше сформульовано мету й основні вимоги до функціонування системи звітності з урахуванням її ролі та місця в інформаційному забезпеченні управлінської діяльності. Л.М. Біла у своїх дослідженнях обґрунтувала місце та роль звітності в системі управління, що зумовлено її придатністю цілісно відображати результати господарської діяльності підприємств шляхом зведення та узагальнення даних зовнішнього й внутрішнього характеру для прийняття управлінських рішень і оцінки їх ефективності. Н.В. Семенішеною визначено концептуальні підходи до побудови системи бухгалтерської звітності сільськогосподарських підприємств на основі проведеного аналізу її використання управлінським персоналом у співвідношенні з управлінськими завданнями;

– концептуальні положення. Буфатіною І.В. уточнено та розширено поняття "принцип підготовки фінансової звітності", а також конкретизовано зміст і склад якісних характеристик і принципів підготовки фінансових звітів підприємства. У дослідженнях О.М. Головащенко обґрунтовано залежність принципів фінансової звітності від цілей обліку, зовнішнього економічного середовища та методів обґрунтування, а також удосконалено систему якісних характеристик фінансової звітності шляхом введення нових елементів "надійність", "перевіряємість", "нейтральність", "істотність", "своєчасність" у відповідності з принципами відображення даних, які логічно взаємопов'язані між собою. Коробко О.М. у своєму дослідженні запропонувала включити принципи періодичності і повноти до складу якісних характеристик та доповнити останні ознаками своєчасності і раціональності, а також визнати принцип грошового вимірника як обмеження до якісних характеристик звітної інформації. У роботі Г.В. Уманців сформульовано основні організаційно-методологічні принципи бухгалтерського обліку та консолідації звітності в об'єднаннях підприємств. Юденко В.А. систематизовано вклад концептуальних основ фінансової звітності, що стосуються її користувачів, цілей, якісних характеристик, принципів підготовки та елементів, а також визначено принципи, критерії і напрямки моделювання фінансової звітності в Україні відповідно до міжнародного досвіду та потреб ринкових відносин;

– вимоги до звітної інформації. У дисертаційному дослідженні Л.Р. Золотого обґрунтовано необхідність зміни складу та структури економічної інформації в ряді районних управліннях сільського господарства Тернопільської області, яка використовувалась для управління виробничим процесом.

Буфатіною І.В. розроблено критерії ефективності та збалансованості якісних характеристик інформації, обґрунтування доцільності практичного застосування критеріїв доречності й достовірності інформації, що подається у фінансових звітах. У роботі П.Я. Хомина удосконалено вимоги до фінансової та інших видів зовнішньої, а також внутрішньої звітності, обґрунтовано їх взаємозв'язок із функціями й елементами методу бухгалтерського обліку. Також науковцем критично оцінено діючі форми звітності і визначено якісні характеристики звітної інформації у вигляді методологічних обґрунтованих критеріїв формування звітних показників, адекватних раціональним запитам користувачів у галузі сільського господарства.

Головащенко О.М. було удосконалено методичні підходи щодо формування інформації у поточному обліку

для складання фінансової звітності: відносно перегрупування рахунків, введення нових субрахунків, що відповідатиме економічній сутності окремих об'єктів обліку та посилить аналітичність даних для прийняття оптимальних управлінських рішень.

У дослідженнях О.С. Герасименко удосконалено методику об'єднання облікової інформації щодо складання консолідованої звітності, яка на відміну від існуючих сформована не за економічною сутністю, а за балансовими напрямками (інформація про основні активи, капітал, зобов'язання, про прибутки та збитки, а також інформація про рух грошових засобів);

– класифікація звітності. У дисертації Я.С.Р. Мухамеда наведено класифікацію різновидів фінансової звітності комерційного банку з урахуванням періодичності, категорії користувачів, характеру, обов'язковості, раціональності, ефективності, стандартизації, ступеня відкритості, видів, обсягу інформації, рівня узагальнення, ступеня агрегування. У цей же час Л.В. Чижевською вперше виділено дванадцять ознак класифікації бухгалтерських балансів на основі їх систематизації.

У дисертації Д.Г. Буханця обґрунтовано необхідність удосконалення спеціалізованої звітності в страхуванні, виходячи з потреб державного фінансового контролю.

Хомином П.Я. удосконалено класифікацію видів звітності з урахуванням змісту економічних об'єктів, що входять у її сферу з розмежуванням на зовнішню і внутрішню, та запропоновано склад і зміст таких звітних форм, які відповідають системоутворюючим принципам формування економічної інформації. У дисертаційній роботі Л.М. Білої також обґрунтовано та систематизовано критерії класифікації звітності, за якими звітність поділяється на бухгалтерську, що включає фінансову і спеціальну (соціальну), оперативну, статистичну й податкову, та розширено ряд інших класифікаційних ознак, зокрема, періодичність, обсяг показників, ступінь узагальнення та призначення. Семенішеною Н.В. удосконалено класифікаційні ознаки звітності на сучасному етапі формування ринкових відносин і в результаті виділено такі: видова ознака, характер впливу на об'єкт управління; ступінь узагальнення; ступінь конфіденційності; склад; терміновість подання; ступінь регламентації;

2. Організаційно-методичні аспекти формування звітних показників:

– удосконалення облікового забезпечення складання звітності. У дослідженні П.Я. Хомина вперше введено у наукову термінологію дефініцію "облікове забезпечення звітності", смислове навантаження якої підкреслює супорядність системи бухгалтерського обліку стосовно вимог внутрішньої і зовнішньої звітності. Також науковцем удосконалено методику облікового забезпечення внутрішньої і зовнішньої звітності та її аналітичної інтерпретації на основі запропонованих реєстрів бухгалтерського обліку з їх комп'ютерним опрацюванням, яка формалізована як модель автоматизованого робочого місця бухгалтера-аналітика.

Коробко О.М. запропоновано алгоритм формування облікової політики підприємства, що формалізує складання бухгалтерської фінансової звітності та підвищує її якісні характеристики. У дисертації О.М. Головащенко удосконалено методичні підходи щодо формування інформації у поточному обліку для складання фінансової звітності: відносно перегрупування рахунків, введення нових субрахунків, що відповідатиме економічній сутності окремих об'єктів обліку та посилить аналітичність даних для прийняття оптимальних управлінських рішень;

– удосконалення методики складання звітності в цілому. У дисертації І.В. Буфатіної визначено перспективні напрями удосконалення фінансової звітності в Україні та побудовано моделі фінансових звітів на основі оптимізації їх структури. Головащенко О.М. також розроблені рекомендації щодо удосконалення структури, змісту основних форм фінансової звітності, які сприятимуть підвищенню якості отримуваної інформації. Крім того науковцем удосконалено структурно-методичні

підходи до формування фінансової звітності на основі оптимізації взаємозв'язку та залежностей інформаційних потоків між основними функціями управління. У роботі П.Я. Хомина обґрунтовано терміни подання звітності, узгоджених з потребами користувачів в інформації та можливостями облікового забезпечення формування її показників;

– удосконалення методики складання окремих форм звітності. Буфатіна І.В. запропонувала алгоритм визначення показників звіту про рух грошових коштів у вигляді робочої таблиці, яка дозволяє уникнути помилок при складанні звіту та забезпечує достовірність інформації, що надається користувачам фінансової звітності. Біла Л.М. у своїй дисертації зазначила напрями удосконалення Звіту про рух грошових коштів і методику його складання, яка передбачає використання прямого методу для відображення надходжень і видатків грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, що сприяє спрощенню облікових процедур. Також розроблені рекомендації щодо удосконалення форм балансу, звіту про фінансові результати та звіту про рух грошових коштів у дисертації О.М. Коробко, що дозволяє відображати реальний майновий і фінансовий стан господарюючого суб'єкту, та підвищує якість інформації, яка надається користувачам.

Крім того, у роботі Д.А. Янка вперше проаналізовано структуру джерел показників для податкової звітності щодо формування фінансових результатів діяльності підприємства, на основі чого розроблено рекомендації щодо стандартизації звітності та уніфікації методики визначення фінансових результатів з метою оподаткування на основі даних бухгалтерського обліку;

– удосконалення методики складання звітності підприємств окремих галузей господарства. У дослідженнях Л.М. Білої обґрунтовано необхідність доповнення фінансової звітності сільськогосподарських підприємств додатковою інформацією про особливості їх діяльності та запропоновано структуру й форми додатків, сформульовано їх мету, основні завдання та функції, що сприятиме створенню цілісної інформаційної бази для потреб управління на мікро- і макрорівнях.

У роботі Д.Г. Буханця запропоновано форми спеціалізованої звітності страховика відповідно до вимог страхового законодавства України, національних положень бухгалтерського обліку та зарубіжного досвіду.

Позняковською Н.М. запропоновано форму, визначено зміст і порядок складання звіту про рух грошових коштів місцевих бюджетів і бюджетних установ за видами діяльності (як основного звіту за умови касового методу обліку доходів і видатків);

– удосконалення методики складання статистичної звітності. У дисертації П.Я. Хомина запропоновано напрями удосконалення форми статистичної звітності про виробництво і собівартість продукції рослинництва та тваринництва, які дають змогу уникнути дублювання даних внутрішньої звітності. Також вченим наводяться запропоновані реєстри аналітичного обліку витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, її наявності та руху, які відповідають вимогам облікового забезпечення внутрішньої і статистичної звітності.

– застосування комп'ютерних технологій. У дисертації Л.Р. Золотої встановлено основні методологічні принципи забезпечення єдності способів розробки і функціонування автоматизації звітності та її аналізу, а також на практичному досвіді розкрито методологію та принципи створення автоматизованого робочого місця бухгалтера-економіста по зведенню та аналізу звітності на базі ПЕОМ.

Хомином П.Я. запропоновано напрями удосконалення методики облікового забезпечення внутрішньої і зовнішньої звітності та її аналітичної інтерпретації на основі запропонованих реєстрів бухгалтерського обліку з їх комп'ютерним опрацюванням, яка формалізована як модель автоматизованого робочого місця бухгалтера-аналітика;

3. Методика аналізу показників звітності. У першій дисертації з проблем звітності Л.Р. Золотим розроблено методику проведення аналізу балансу та фінансового стану, аналізу фінансово-майнового стану та аналізу виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції на базі ПЕОМ на рівні районного управління сільського господарства.

У роботі І.В. Буфатіної розроблено методичне забезпечення інтегральної оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства на основі даних фінансової звітності та обґрунтовано нову методику визначення оптимальних критичних значень фінансових коефіцієнтів залежно від видів діяльності, виходячи із запропонованої структури фінансових звітів.

Юденко В.А. запропоновано принципи прогнозування показників фінансової звітності та методику складання прогнозних фінансових звітів, зосереджену на застосуванні бюджетів різних типів: бюджетів доходів і витрат підприємства та грошового бюджету;

4. Теоретико-методичні аспекти аудиту звітності підприємства:

– теоретичні аспекти аудиту звітності підприємства. У дослідженнях Р.О. Костирко сформовано концепцію і принципову характеристику структурних елементів і критеріїв аудиту фінансової звітності, які спрямовані на розвиток наукових положень у галузі фінансового контролю. Обґрунтовано ж визначення змісту поняття "аудит фінансової звітності" та основних постулатів аудиту відповідно до сучасних тенденцій та вимог розвитку аудиту знайшло відображення у дисертації Б.В. Кудрицького.

– методичні аспекти аудиту звітності підприємства. Мухаммедом Я.С.Р. вперше було запропоновано напрями вдосконалення організаційних і методичних принципів зовнішнього та внутрішнього аудиту фінансової звітності комерційного банку (розробка чіткого алгоритму проведення аудиту з використанням тестів; проведення вибіркового дослідження документів за прогресивною схемою; здійснення ідентифікації залежних сторін і аналіз інформації про операції між пов'язаними сторонами; запровадження до аудиторської практики сучасних професійних комп'ютерних програм фінансового аналізу; вдосконалення інформаційного забезпечення (вхідної та вихідної інформації) зовнішнього аудиту фінансової звітності; застосування прогнозно-аналітичної системи "Аудит фінансової звітності комерційного банку").

У дисертації К.О. Редька розроблена методика аудиту фінансової звітності акціонерних товариств відповідно до вимог національних і міжнародних нормативів аудиту та вимог ДКЦПФР України, яка дозволяє підвищити якість та ефективність аудиту, а також запропонована алгоритмізація аналітичних процедур, які застосовуються в аудиті фінансової звітності, яка дозволяє знизити аудиторський ризик.

У роботі Р.О. Костирко розроблено сучасну організаційно-методичну модель аудиту фінансової звітності, яка базується на комплексному підході, що дозволяє більш чітко визначити ключові блоки, послідовність, процедури та критерії аудиторського процесу. Крім того, дослідником обґрунтовано модель комплексної оцінки рівня суттєвості помилок показників фінансової звітності, яка дозволяє визначити границі розподілу та оцінки впливу кумулятивного ефекту виявлених помилок на об'єкт і достовірність фінансової звітності аудированого суб'єкта господарювання.

Кудрицьким Б.В. вперше запропоновано та обґрунтовано кількісний підхід до оцінки надійності результатів аудиторської перевірки на рівні сегментів, що перевіряються, та фінансової звітності в цілому;

– удосконалення аудиту окремих форм звітності. У дослідженнях Д.С. Сушка вперше запропоновано алгоритмічні моделі аудиту балансу, які описують послідовність аудиторських процедур: для оцінки системи внутрішнього контролю, виконання завдань з огляду балансу, перевірки показників при ініціативному та обов'язковому аудиті балансу, що знижує ризик підготовки неадекватного аудиторського висновку. Також науковцем удосконалено організацію аудиту балансу в частині доведення необхідності

проведення інвентаризації під час обов'язкового аудиту (рекомендовано в договорі на проведення аудиту передбачати обов'язкову присутність аудитора при проведенні річної інвентаризації на підприємстві, що підлягає аудиту, показано способи забезпечення аудитора матеріалами інвентаризації та порядок їх відображення в аудиторському висновку), що забезпечує можливість підтвердження аудитором достовірної оцінки вартості активів і зобов'язань, показаної в балансі суб'єкта господарювання.

Адамик О.В. запропонована методика здійснення аудиту податкової звітності, яка полягає у поетапному її вивченні від загальної оцінки показників декларації до детального аналізу повноти, точності і достовірності відображеного об'єкта оподаткування та розрахунку податкового зобов'язання, і, на відміну від багатьох існуючих, має комплексний характер;

– комп'ютеризація процесу аудиту фінансової звітності. У дисертації Б.В. Кудрицького сформовано вимоги до сучасної автоматизованої системи аудиторської діяльності, її структури та завдань, вирішуваних такою системою, відповідно до потреб аудиторів та обґрунтовано напрями організації аудиторської перевірки в середовищі КІС підприємства.

Сушком Д.С. удосконалено порядок проведення аудиту балансу в частині визначення можливостей поетапної комп'ютеризації аудиторського процесу з використанням різних типів програмного забезпечення, яке доступне українським аудиторам за вартісним критерієм (для визначення суттєвих статей, виконання аналітичних процедур, аналізу даних інвентаризації, оцінки засобів і методів внутрішнього контролю, оцінки вбудованих програмних засобів контролю та аналізу їх функціонування, коригування фінансової звітності, аналізу фінансового стану підприємства, формування аудиторського висновку).

5. Консолідація звітності:

– теоретичні аспекти. Вперше основні організаційно-методологічні принципи бухгалтерського обліку та консолідації звітності в об'єднаннях підприємств були сформульовані в дослідженнях Г.В. Уманців.

У докторській дисертації В.М. Костюченко визначено економічні та правові засади групи підприємств та консолідації фінансових звітів в Україні, що сприятиме розумінню розбіжностей у змісті нормативних актів при веденні обліку та складанні фінансової звітності учасників та консолідованої звітності групи як єдиної економічної одиниці. В іншій докторській дисертації з проблем консолідації звітності М.Р. Лучко обґрунтовано концептуальні положення консолідованої фінансової звітності, що базуються на економічній концепції прав власності, що уможливорює облікове відображення та врахування взаємовідносин підприємств консолідованої групи як цілісного економічного утворення, яке складається з юридично самостійних осіб.

– методика консолідації фінансової звітності. Герасименко О.С. удосконалено методику об'єднання облікової інформації щодо складання консолідованої звітності: на відміну від існуючих, дана методика сформована не за економічною сутністю, а за балансовими напрямами - інформація про основні активи, капітал, зобов'язання, про прибутки та збитки, а також інформація про рух грошових засобів, а також розроблено рекомендації щодо методики складання консолідованої фінансової звітності, що дозволяє врахувати синергійний ефект від об'єднання підприємств.

У дослідженнях М.Р. Лучко удосконалено етапи процесу складання консолідованої фінансової звітності з урахуванням адаптованого до вітчизняної облікової практики порядку застосування методів консолідації, рекомендованих МСФЗ (методу повної інтеграції рахунків, методу злиття часток, методу участі у капіталі, методу пропорційної консолідації), а також перелік даних, які підлягають розкриттю у примітках з метою суттєвого покращення якісних характеристик корисності інформації консолідованих фінансових звітів.

У дисертації В.М. Костюченко запропоновано напрями удосконалення:

– процесу консолідації фінансових звітів групи підприємств як єдиної економічної одиниці при

поетапному та зворотному об'єднанні, що забезпечує врахування особливостей об'єднання підприємств, ідентифікацію їх в обліку та раціональну організацію обліку й складання консолідованої фінансової звітності;

– методики консолідації фінансових звітів групи підприємств, об'єднаних методом придбання та злиття за П(С)БО 20 "Консолідована фінансова звітність", зокрема враховано всі типи внутрішньогрупових операцій та їх вплив на фінансовий результат дочірнього підприємства, податок на прибуток материнського та його дочірніх підприємств з метою розрахунку консолідованої суми податку та ін.;

– порядку консолідації фінансових звітів в іноземній валюті групи підприємств, до складу якої входять материнське та його дочірні підприємства, з урахуванням міжнародного досвіду, зокрема часового методу та методу поточного курсу (чистих інвестицій), що сприятиме формуванню порівняльної інформації на міжнародному рівні;

– порядку складання та подання консолідованих звітів групи підприємств в умовах диверсифікації діяльності, що дасть можливість консолідувати фінансові звіти підприємств групи, діяльність яких відрізняється від діяльності материнського підприємства;

– методики визначення звітних сегментів групи підприємств, що дасть змогу врахувати всі показники для визначення звітних сегментів та уніфікувати сам процес визначення звітних сегментів;

– методика консолідації окремих форм фінансової звітності. Костюченко В.М. розроблено методику складання консолідованого звіту про рух грошових коштів групи підприємств.

У дослідженнях В.П. Онищенко удосконалено форму консолідованого балансу та звіту про фінансові результати з приведенням їх у відповідність з домінуючим у МСФЗ підходом з точки зору єдиної економічної одиниці шляхом відображення частки меншості як складової частини власного капіталу і як складової частини чистого прибутку, що сприятиме зближенню П(С)БО з МСФЗ та реалізації принципу превалювання економічної сутності над юридичною формою;

– удосконалення методики аналізу. У дисертації О.С. Герасименко удосконалено діючу методику проведення експрес-аналізу звітності груп підприємств, яка, на відміну від загальноприйнятої, базується на співставленні середнього коефіцієнту, розрахованого за даними окремої звітності дочірніх підприємств та показників, визначених на основі консолідованої звітності.

Костюченко В.М. вперше розроблено методику аналізу звітних сегментів групи підприємств у контексті консолідованих фінансових звітів, що уможливорює запровадження механізму оцінювання діяльності групи за реальними та потенційними ринками збуту продукції, місцями виробництва й безпосередньо видами бізнесу, а також удосконалено методи аналізу консолідованих фінансових звітів на основі моделей оцінювання вартості групи підприємств з метою формування інформації про майбутній фінансовий стан, вартість капіталу юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці;

– аудит консолідованої звітності. Лучко М.Р. обґрунтовано методичні засади аудиторського контролю діяльності холдингових структур і на цій основі визначено та досліджено особливості і напрями аудиту консолідованої фінансової звітності з метою уникнення зайвого оподаткування.

Проведені дослідження показують, що в Україні досі не захищено жодної дисертації з питань облікового забезпечення формування показників статистичної звітності, хоча з даного напрямку достатньо проблемних питань, зокрема неузгодженість облікової інформації зі змістом показників статистичної звітності через невідповідність бухгалтерської та статистичної методології, а також зменшення звітного навантаження на респондентів та покращення якості статистичної інформації шляхом удосконалення діючих форм статистичної звітності та методики її складання.

Із захищених в Україні дисертаціях за спеціальністю "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" лише у двох

піднімається питання статистичної звітності. У дослідженні Л.М. Білої в загальному зазначено мету складання статистичної звітності та джерела інформації. Також науковцем запропоновано класифікацію звітності за ознакою придатності задоволення потреб користувачів і відповідно її поділ на бухгалтерську, яка включає фінансову і соціальну, а також статистичну, оперативну і податкову [2]. Причому такий поділ пояснюється тим, що саме фінансова та соціальна звітності формуються лише на даних бухгалтерського обліку, а всі інші види використовують також дані статистичного, оперативного та податкового обліку. Змушені поставити під сумнів існування такої кількості різних видів обліку, зокрема статистичного та оперативного. Дійсно, в Радянському союзі був єдиний народногосподарський облік, який поділявся на бухгалтерський, статистичний та оперативний. Проте в українському законодавстві немає жодного нормативного акту, який би регулював ведення та зазначав межі статистичного та оперативного обліку. Не вирішені ці питання і в працях науковців, які широко використовують радянську класифікацію народногосподарського обліку, але не обґрунтовують принципової різниці між виділеними видами обліку. Крім того в сучасних умовах тотального впровадження у всі сфери діяльності нових інформаційно-телекомунікаційних технологій практично стираються межі між зазначеними видами обліку, оскільки всі вони базуються на інтегрованих потоках інформації.

Більш широко розглянуто проблеми статистичної звітності П.Я. Хомином, який у своїй докторській дисертації, а саме V розділі "Методика формування і використання даних управлінського обліку для складання звітності сільськогосподарських підприємств", характеризує суть внутрішньої і статистичної звітності, методику її облікового забезпечення з використанням даних управлінського обліку [17]. У дисертації запропоновано напрями удосконалення форми статистичної звітності про виробництво і собівартість продукції рослинництва і тваринництва, які дають змогу уникнути дублювання даних внутрішньої звітності. Також вченим наводяться запропоновані реєстри аналітичного обліку витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, її наявності та руху, які відповідають вимогам облікового забезпечення внутрішньої і статистичної звітності.

Крім того, слід відмітити ще два дисертаційних дослідження, в яких піднімалися питання щодо удосконалення статистичної звітності. У 2004 р. В.М. Краєвським була захищена кандидатська дисертація за спеціальністю "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" на тему: "Бухгалтерський облік в системі макроекономічного управління" [8]. Предметом дослідження у даній роботі визначено сукупність теоретичних, методологічних і практичних принципів формування і використання бухгалтерської і статистичної інформації в напрямі повнішого задоволення потреб макроекономічного управління. Тому у дисертації основна увага направлена на дослідження методологічних і практичних положень формування основних показників, що використовуються у макроекономічному управлінні та процедури інтеграції бухгалтерського і статистичного обліку. Зокрема у роботі запропоновано напрями удосконалення використання показників бухгалтерської фінансової звітності та адаптації до них державної статистичної звітності.

У 2005 р. Ю.С. Цаль-Цалком за спеціальністю "Статистика" була захищена докторська дисертація на тему: "Методологія статистичного аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання". У дослідженнях Юзефа Сигизмундовича вперше розроблено напрями оптимізації інформаційних потоків щодо оцінки фінансового стану

суб'єктів господарювання шляхом виключення дублювання ознак одних і тих же показників у різних джерелах інформації та зменшення звітного навантаження на респондентів та вдосконалення форм первинної облікової документації для потреб статистичного спостереження через бухгалтерський облік і фінансову звітність [26]. Також науковцем визначено засади системного підходу до визначення потреб користувачів щодо статистичної оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання й порядку забезпечення їх інформаційними ресурсами та уніфікації статистичної звітності українських підприємств для потреб залучення інвестицій і здійснення операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, у роботі Ю.С. Цаль-Цалка запропоновано методологічні положення побудови системи показників за інформаційними ресурсами статистичної звітності щодо визначення фінансового стану підприємств та їх структуризації у блоки для оцінки стану активів, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, ефективності господарської діяльності, ринкової активності, а також удосконалено механізм проведення контрольно-діагностичних процедур з метою забезпечення достовірності показників статистичної звітності та форм відповідальності у сфері державної статистичної діяльності. У зв'язку з цим, для налагодження взаємодії суб'єктів контролю, у дисертації обґрунтована необхідність запровадження національного стандарту контролю якості даних статистичної звітності.

Також заслуговують на увагу дослідження білоруського науковця О.О. Козлової, яка в травні 2009 р. захистила кандидатську дисертацію на тему: "Облік і статистична звітність про сільськогосподарську діяльність в системі управління продовольчою безпекою Республіки Білорусь: сучасний стан і шляхи розвитку" [7]. У роботі обґрунтовано місце, роль і значення статистичної звітності в системі управління продовольчою безпекою Республіки Білорусь. Крім того, у теоретичному плані слід зазначити новизну підходів О.О. Козлової до класифікації статистичної звітності про сільськогосподарську діяльність у взаємозв'язку з джерелом її отримання (первинною обліковою документацією). Такий підхід з одного боку розбиває показники статистичної звітності на структурно-логічні блоки відповідно до показників первинної облікової документації, а з іншого боку розроблена класифікація є теоретичною основою запропонованих алгоритмів розрахунку показників статистичної звітності про сільськогосподарську діяльність у комп'ютеризованій системі.

Проведені дослідження показують, що науковцями в захищених дисертаціях не запропоновано конкретної методики формування показників статистичної звітності, зокрема промислових підприємств, відповідно до наявного облікового забезпечення та запитів заінтересованих користувачів статистичної інформації.

Наступним етапом дослідження є проведення аналізу матеріалів і тез науково-практичних конференцій, статей наукових вісників та збірників наукових праць з проблем звітності.

За даними інформаційної бази кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету⁷ було досліджено динаміку та напрями вивчення питання удосконалення системи показників звітності у фахових виданнях, збірниках наукових праць і збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних конференцій за 1995-2009 рр. (рис. 1, табл. 2).

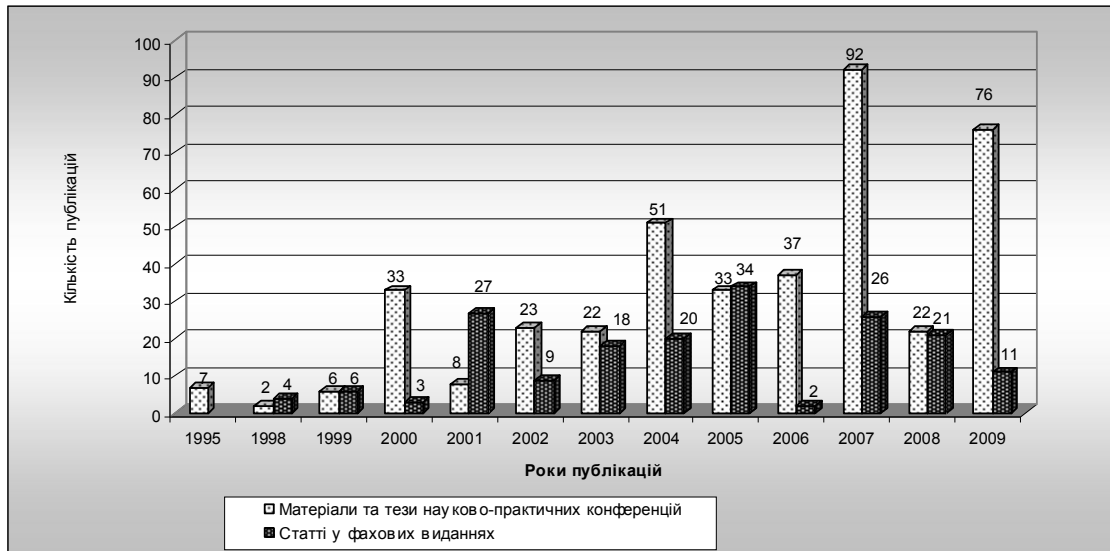

Рис. 1. Динаміка публікацій наукових праць з проблем звітності підприємства протягом 1995-2009 рр.

²Інформаційна база Житомирської наукової бухгалтерської школи налічує 270 збірників наукових праць, 32705 статей починаючи з 1923 року.

Протягом 1995-2009 рр. було опубліковано 593 наукові праці (в тому числі 181 статтю у наукових журналах та 412 тез і матеріалів виступів на науково-практичних конференціях), які частково або повністю присвячені проблемам бухгалтерської звітності підприємства. Пожвавлення щодо написання тез із зазначеної проблематики відзначається в 2007 р. (92 публікації), 2009 р. (76 публікацій) та 2004 р. (51 публікація). Щодо статей у наукових вісниках і збірниках, то слід відмітити 2005 р. (34 статті) та 2001 р. (27 статей). Результати аналізу публікацій свідчать, що в

Україні у 2008 р. порівняно з попередніми роками значно знизилась зацікавленість науковців до проблем звітності, проте залишаються недостатньо висвітленими або зовсім відсутні теоретичні основи організації звітності та її облікового забезпечення, які б завершувались обґрунтованою методологією і методикою.

Для визначення найбільш актуальних питань щодо звітності систематизуємо досліджені публікації за напрямками проблемних питань, які розкривались авторами в наукових працях (таблиця 2).

Таблиця 2. Напрями вивчення проблемних питань щодо звітності підприємства, опублікованих у наукових збірниках і матеріалах конференцій протягом 1995-2009 рр.

Напрями досліджень	Кількість опублікованих матеріалів і тез науково-практичних конференцій		Автори
	статей у фахових виданнях	статей у фахових виданнях	
1	2	3	4
Загальні теоретичні та організаційно-методичні аспекти формування бухгалтерської звітності	58	41	Альошина Т.Г., Андрієнко В.О., Бакун Ю.В., Біла М.Н., Бойко Л.І., Буфатіна І.В., Верига Ю.А., Ганусиц В.О., Гладких Т.В., Голов С.Ф., Головащенко О.М., Головка І.В., Гончарук М.Б., Городянська Л.В., Гринь Т.А., Грицишен Д.О., Гусакова О.С., Гуцалінко Л.В., Дралю А.М., Данилюк І., Данчук А.М., Дворак В., Денга С.М., Дмитренко І.М., Дуда Т.Т., Дудкевич О.В., Єлькіна О.А., Журба Т.С., Івахненков С.В., Кравченко І.Ю., Кравчук Н.Ю., Крайня І.М., Крупка Я.Д., Кузнецова С.А., Курилів В.П., Лебедзевич Я.В., Левченко О., Лемещенко Г.Л., Лісничий К.М., Луц І., Мазіна О.І., Малуґа Н.М., Міронова О.О., Мумінова-Савіна Г.Г., Надоша А.О., Назарова І., Нашкерська Г.В., Несторенко І.В., Овдій Є.М., Орлова О., Панков Д.О., Пашковська Л.В., Перкіна І.В., Пилипів Н.І., Подольська В.О., Пшенична А.Ж., Рожелюк В.М., Рыбак Т.Н., Сардачук І.І., Сафронська І., Свідрик Т.І., Семейно В.С., Семчук І.В., Скакун Л.А., Скоробогата Л.В., Скрипник М.Є., Сорський О.І., Ткачук З., Томчук В., Тополенко Н.М., Тринька Л., Тютюнник П.С., Ханафеев Ф.Ф., Хомин П.Я., Чередніченко Т.В., Чижевська Л.В., Чорій М.В., Чудовець В.В., Шерстюк О.Л., Шигун М.М., Щибиволок З.І., Янчева І.В., Яремко І.І., Яценко В.М., Яценко О.В.
Адаптація бухгалтерської звітності до МСФЗ	36	24	Андрієнко В.О., Бедзай О.В., Беспала Г.В., Бігун І., Верига Ю.А., Вигівська І.М., Гадзевич О.І., Галасюк В., Голов С.Ф., Гриненко Д.О., Губачова О.М., Желюк Л.О., Жолнер І.В., Захаревич І.В., Капучак І.О., Кашуба І.В., Касич Д.О., Кириченко Н., Коваль Т.Г., Козлова О.В., Костюченко В., Кравець О.М., Кравчук Н.Ю., Лавринович М.В., Лазаришина І.Д., Ламашевська Н., Макарук О.Е., Потапова Н.В., Мележик Д.М., Мельник О.І., Міхерда Б., Моргунова Т.І., Суліма О.С., Одерій Г.Г., Павлюковець М.П., Петраковська О.В., Пилипенко О.І., Попова Н.І., П'янига О.В., Рабошук А.В., Разборська О.О., Рыбак Т.Н., Сафарова А.Т., Семенов Г.А., Панченко О.М., Птицина Л.А., Сенчук Н.В., Сскіріна Н.В., Теплицька К., Ткаченко Н.М., Тютюнник П.С., Усач Б.Ф., Хмелевська А.В., Циган Р.М., Чалий О., Циган Р.М., Чижевська Л.В., Чудовець В.В., Шевченко Т.І., Лісничий Д.І., Шидов А.Х., Гедгафова І.Ю., Щербань Ю.Г., Янушкевич І.В.
Удосконалення окремих видів звітності	188	132	Андрієнко В.О., Бандура Д.Л., Барсукова Е.А., Бахмет Г.Я., Бачинський В.І., Беспала Г.В., Беспалова Г.В., Веретельник Н.І., Верига Ю.А., Вовк Л.С., Герасименко Т.О., Герасимук І.В., Гнезділова О.М., Горкавий В., Горностаєва В.М., Гречаник І.О., Доля О.Ю., Єрмолаєва М.В., Жиглей І.В., Жук В., Замула І.В., Іваненко В.О., Карагод В.С., Кафка С., Ковальчук Є.К., Козлова М.О., Кононенко Т., Костюченко В.М., Купалова Г., Лозовицький С.П., Любимов М.О., Малишенко В.А., Малишенко К.А., Маренич Т.Г., Моссаковский В., Назаренко О.О., Озеран А., Олійник Л.Ш., П'янига О.В., Плахтій Т.Ф., Прокопенко О.М., Прокопович Л.Б., Пуздрач Л.І., Птицина Л.А., Пянченко О.М., Ремлейн М., Розумна Г.І., Романенко О.А., Романчук К.В., Руденко Л.В., Руденко О.В., Рудницький В.С., Рябова О.В., Семчук І.В., Синчак В.П., Соболев Г.О., Сторожук Т.М., Сухарев П.М., Сухарев Л.О., Тарловская І.Н., Тимків О.І., Ткаченко Н.А., Федченко Т.В., Хомин П.Я., Палюх М., Цаль-Цалко Ю.С., Чижевська Л.В., Шевчук С.В., Шишута О.Ю., Юрківський О.І., Ягмур Л.А., Ягмур К.А.
Звітність за об'єктами	15	23	Вашек Л., Верига Ю.А., Вигівська І.М., Водовіз О.П., Галузинський С.А., Гейер Е.С., Головащенко О.М., Губачова О.М., Дугар Т.Є., Замула І.В., Зеленка В., Зеленкова М., Ковач С., Козлова М.О., Коношенкова Т.Б., Кравченко І.Ю., Крупка Я.Д., Лебедзевич Я.В., Луканьов І.В., Мазіна О.І., Муренко Т.О., Панченко Л.О., Питель С.В., Підлужна Н.М., Разборська О.О., Романчук К.В., Руденко О.В., Савченко Л.І., Семенець І.В., Смірнова І.В., Стефанович Н.Я., Хомин П.Я., Палюх М., Чумакова І.Ю., Шурміна А.О., Щербань Ю.Г.
Окремі форми звітності	8	13	Барановська Т.В., Блотнер В.Г., Бутинець Ф.Ф., Буфатін І., Вериг Ю.А., Вигівська І.М., Гаркуш Н.М., Гончаренко О.О., Гордолопов Н.В., Горшанський О.О., Зарві Т.М., Калюта Т.А., Капуча І.О., Крупка І., Лютов Г.М., Пасенк В.В., Тимофеев Л.Я., Хом'я Р.Л., Цюця А.Л., Чижевська Л.В., Чорн С.В., Ясишен В.В.
Звітність підприємств окремих сфер та видів діяльності	56	22	Александрова М.М., Біла Л.М., Бойко Г.В., Василік М., Василь Ф.И., Вертецький В.П., Вінтоняк Є.Д., Герасимук І.В., Гончаренко О.О., Гончарова Ю.В., Губенко В.І., Гуцалюк Л.О., Гуцал І.О., Добрякова С.В., Есманова Л.І., Жук В.М., Жук Н.Л., Каблук П.Т., Кириленко В.Б., Кірян С.М., Ковач С., Колчин А.И., Коробова Н., Кравець О.М., Кравчук Н.Ю., Кучеркова С., Лавріненко Л.І., Лазаришина І.Д., Лозінська І.М., Лютова Г.М., Масюк Ю., Мельник С.І., Мельничук В.В., Москалюк О.В., М'яка С.І., Ножова Г.М., Овчарик Р.Ю., Одерій Г.Г., Орлова В.К., Пегришин Н.Я., Петраковська О.В., Плісак Т.О., Плотшкова М., Позняковська Н.М., Рапопорт М.М., Романенко Т.А., Саловська Л.В., Сахно Л.А., Семенець І.В., Сенчук Н.В., Сскіріна Н.В., Синчак В.П., Тимків О.І., Ткаченко І.Т., Трусова Н.В., Хомин П.Я., Цветкова Н.М., Шевченко Н.М., Шишута О.Ю., Шпичак О.М., Юрчук Н.П., Ягмур Л.А., Ягмур К.А., Яковлева А.В.

1	2	3	4
Звітність підприємств малого бізнесу	5	8	Гладких Т.В., Гусакова О.С., Дорофєєва О.М., Мазіна О.І., Мазіна О.І., М'яка С.І., Новосад О.В., Осадча Т.С., Пасенко В.В., Прокопович Л.Б., Смірнова І.В., Суха О.Р., Шевчук С.В.
Контроль показників звітності	63	18	Бенько І.Д., Блотнер В.Г., Бойко Г.В., Богославська Т.В., Босюк А.М., Василець М.О., Василькова Т.В., Вигівська І.М., Власенко В.П., Голов С.Ф., Гончарова Ю.В., Гордополова Н.В., Гречаник І.О., Джинджиристий В., Дмитренко І., Дмитренко І.М., Дудка К.П., Жук В.М., Жук Н.Л., Здирко Н., Ізмайлов Я.О., Калюта Т.А., Кітченко М.І., Колесник Т.А., Корягін М.В., Костишко Р., Кравчук Н.Ю., Кудрицький Б.В., Кумченко Т., Лебедзевич Я.В., Лівоско Т.В., Лішинська Л.Б., Лозовицький С.П., Малюга Н.М., Міхерда Б., Моргун С.О., Муренко Т.О., Овчарик Р.Ю., Озеран В.О., Опаріна О.Д., Остап'юк Н.А., Петренко С.М., Петри О.А., Подмешальськ Ю.В., Приходьк Н.С., Пулк Г.М., Редьк К.О., Редченк К.І., Рудницьки В.С., Рядськ В.В., Савченк Л.І., Сахарцева І.І., Синча В., Срібня О.М., Станкови Є.П., Сух О.Р., Тимофєєв Л.Я., Трофімо А.О., Уса Б.Ф., Хоми П.Я., Цимбалю С.Я., Чижевськ Л.В., Чорн С.В., Чудовец В.В., Чумаков І.Ю., Шевченк Н.М., Шерстю О.Л., Шерстю О.Л., Юрченк В., Янок Д.А., Ясишен В.В.
Аналіз показників звітності	36	20	Багрий К.Л., Бандура З.Л., Бедзій О.В., Беспалова А. Г., Бідюк О.О., Біла М.Н., Бойко Г.В., Бондарева А.В., Буратинський В.В., Ващенко Л.О., Верига Ю.А., Власенко В.П., Герасименко Т.О., Голов С.Ф., Гуцайлук Л.О., Гуцал І.О., Зарожевський С.В., Ізмайлов Я.О., Іонін Є.Є., Іскренко Л.П., Камінська Т.Г., Коношенкова Т.Б., Копилова А.В., Костенюк Т., Костишко Р.О., Костюченко В.М., Костюченко В.М., Кудрицький Б.В., Куценко В.В., Лазаришин І.Д., Лижненко Л.І., Майданевич Ю.П., Малишенко В.А., Малишенко К.А., Мелюс О.В., Мец В.О., Міхерда Б., Мовчаренко В.В., Мороз Ю.Ю., Никонович М.О., Ножова Г.М., Островський І.В., Панасенко Л.І., Пугач Т.С., Пуздрач Л.І., Радомська Т.А., Райковська І.Т., Редченко К.І., Редько К.О., Сологуб О.С., Стецюк Л.С., Ткачук І.И., Томчук О.Ф., Трофімов А.О., Хорунжак Н.М., Цаль-Цалко Ю.С., Якимів І.В., Яценко В.М., Яценко О.В.
Удосконалення звітності в умовах застосування комп'ютерних систем і технологій	6	7	Калюта Т.А., Камінська Т.Г., Майданевич Ю.П., Моложон Д.Г., Муравський В.В., Наумова Г.І., Ординардев М.В., Павлюковець М.П., Плотшкова М., Римарська Н.І., Римарська Р.Ю., Уринська В.В., Шахрайчук Т.В.

Науковцями найбільше уваги приділяється проблемам удосконалення окремих видів звітності (320 публікацій) (рис. 2).

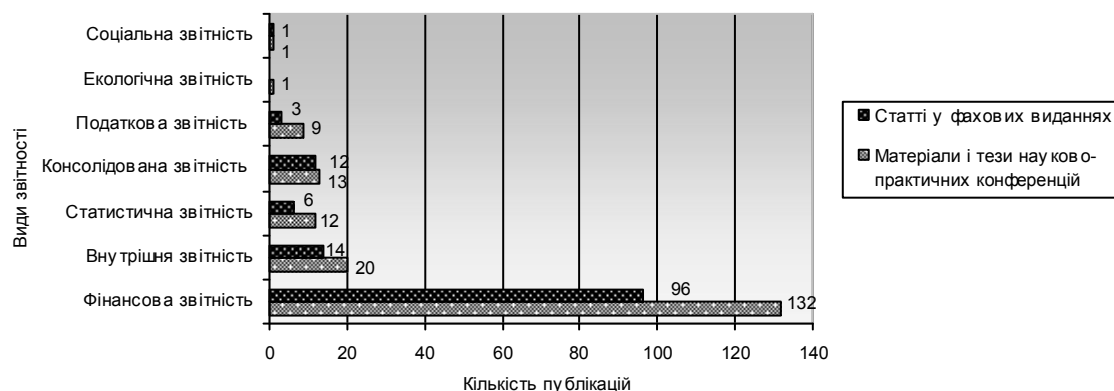

Рис. 2. Структура публікацій щодо удосконалення окремих видів звітності

Як видно з рис. 2, найбільше піднімалися питання щодо удосконалення фінансової звітності (228 публікацій), що могло бути зумовлене обов'язковим характером її складання і подання. Також значна увага приділяється питанням формування і удосконалення системи показників внутрішньої звітності як основи прийняття управлінських рішень (34 публікації) та консолідованої звітності (25 публікації), що спричинене зростаючою тенденцією до об'єднання економічних суб'єктів господарювання у консолідовані групи.

Питанням удосконалення показників статистичної звітності з 1995 р. по 2009 р. присвячено лише 18 публікацій, причому 8 з них опубліковані Ю.С.Цаль-Цалком. Науковець у своїх працях піднімає питання формування операційних витрат в статистичній звітності; розкриття інформації балансу підприємства в системі показників статистичної звітності; формування Звіту про основні показники діяльності підприємств; проблеми якості даних статистичної звітності; застосування окремих термінів та визначення змісту статистичних показників за фінансовою звітністю підприємств та ін. [18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25].

Дві публікації присвячені питанням удосконалення окремих форм статистичної звітності промислових [1] і будівельних підприємств [16] Республіки Білорусь. У публікаціях О.М.Гнезділової [4], В.Горкавого [5] та О.М.Прокопенко [14] розкриваються напрями удосконалення статистичної звітності безпосередньо аграрних підприємств. Наукові дослідження Т.О.Герасименка [3], Л.І.Пуздрач [3], В.А.Малишенко [10], К.А.Малишенко [10] направлені на вивчення особливостей аналізу статистичної звітності українських підприємств. Інші публікації присвячені загальним теоретичним та практичним питанням порядку формування та подання статистичної звітності [6, 9, 11, 12, 15].

Слід зауважити, що в досліджених публікаціях лишилось не вирішеним питання удосконалення облікового забезпечення статистичної звітності промислових підприємств, тому потребують додаткового вивчення та удосконалення теоретичні і методичні підходи до формування показників статистичної звітності підприємств промисловості відповідно до наявного облікового забезпечення та запитів заінтересованих внутрішніх і зовнішніх.

Також слід зазначити, що у своїх дослідженнях науковці значну увагу приділяють загальним теоретичним та організаційно-методичним аспектам формування бухгалтерської звітності (99 публікацій), зокрема проблемам формування та удосконалення системи показників звітності; визначенню сутності звітності, її користувачів та класифікації; обліковій інформації як основи підготовки звітності підприємства; місцю звітності в системі управління підприємством та ін.

Крім того, з досліджених напрямів проблемних питань щодо звітності підприємства, опублікованих у наукових збірниках та матеріалах конференцій протягом 1995-2009 рр., 81 публікація присвячена проблемам контролю показників звітності (у тому числі щодо аудиту звітності опубліковано 55 матеріалів виступів та 12 статей, оскільки визначальним для розвитку вітчизняного аудиту залишається безперервне удосконалення методики та організації перевірок, підвищення їх ефективності, визначення напрямів та способів застосування сучасних інформаційних технологій у процесі його здійснення); 78 –

проблемам формування та удосконалення звітності окремих сфер та видів діяльності, що пов'язано зі специфікою діяльності підприємств та її впливом на систему бухгалтерського обліку (рис. 3); 60 – проблемам адаптації бухгалтерської звітності до положень МСФЗ, що спричинено інноваційним розвитком національної економіки й реалізацією іноземних інвестиційних проектів; 56 – удосконаленню методики здійснення аналізу показників звітності; 38 – проблемам удосконалення методики візображення окремих об'єктів обліку у звітності підприємства (рис. 4); 21 – проблемам формування окремих форм звітності, зокрема значна увага науковців зосереджена на удосконаленні звіту про рух грошових коштів через значну складність методики його побудови (9 публікацій); 13 – проблемам формування показників звітності суб'єктів малого бізнесу та 13 – удосконаленню звітності в умовах застосування комп'ютерних систем та технологій.

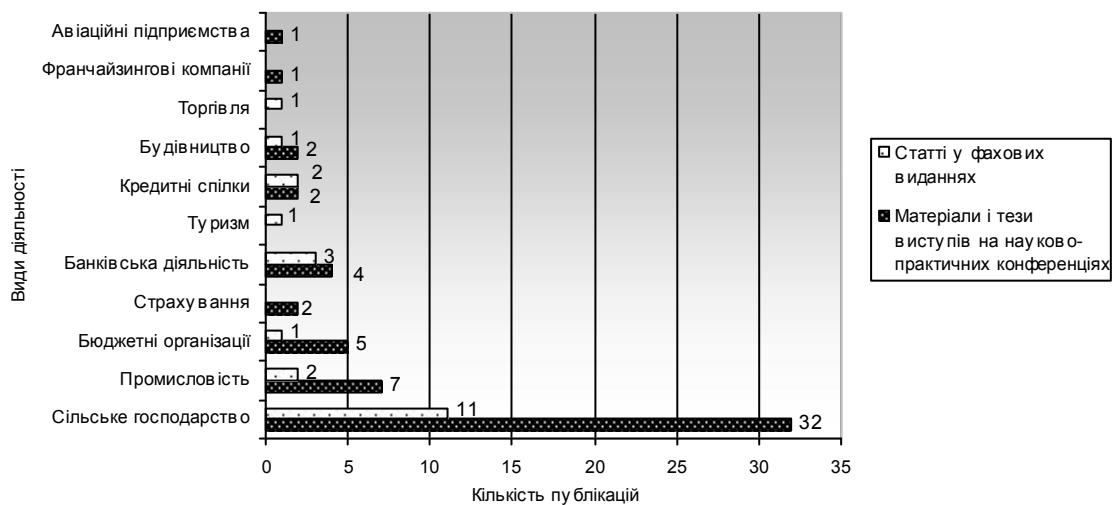

Рис. 3. Кількість опублікованих наукових праць щодо формування та удосконалення звітності окремих сфер і видів діяльності

Найбільш актуальним є питання, пов'язані зі звітністю підприємств сільського господарства (43 публікації), проте удосконаленню звітності промислових підприємств присвячено лише 9 публікацій, хоча промисловість є провідною ланкою господарства України і визначає рівень

її економічного розвитку, спеціалізацію економіки та масштаби участі в територіальному поділі праці. На рис. 4 зображена структура наукових публікацій щодо відображення у звітності окремих об'єктів обліку.

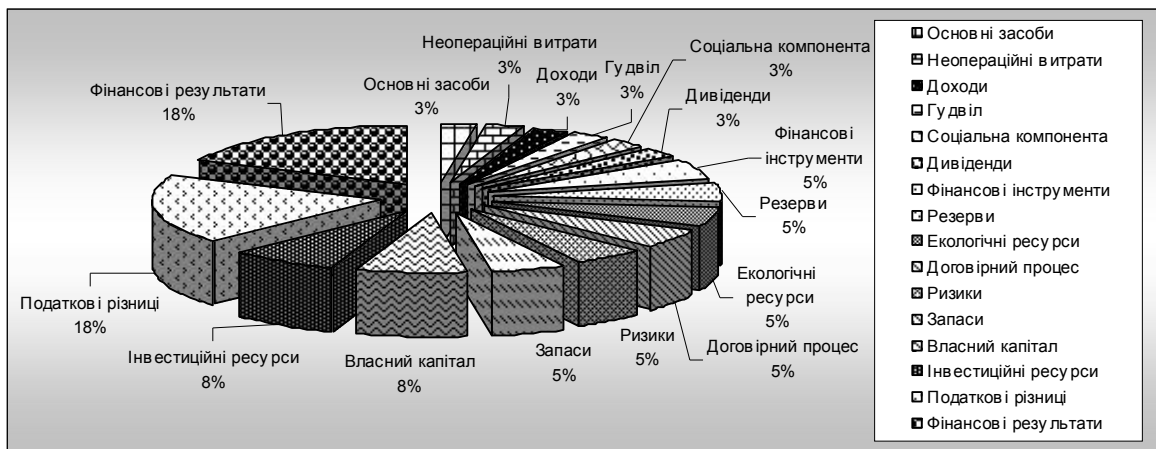

Рис. 4. Структура наукових праць з питань удосконалення методики відображення окремих об'єктів обліку у звітності підприємства

Найбільш поширеними питаннями, які розглядаються науковцями є проблемні аспекти щодо відображення у звітності фінансових результатів і податкових різниць (по

18%), що безпосередньо зумовлено необхідністю подання існуючих розбіжностей між фінансовим обліком та податковими розрахунками.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

За результатами систематизації елементів наукової новизни дисертаційних досліджень українських науковців, захищених протягом 1991-2009 рр., публікацій у наукових вісниках, збірниках наукових праць і матеріалів конференцій щодо проблем звітності, дійшли наступних висновків:

1) на основі групування елементів наукової новизни дисертацій українських вчених, виділено такі напрями результатів досліджень, як теретико-методологічні питання формування звітності (зокрема загальні питання щодо становлення та розвитку звітності підприємства досліджували 9 дослідників; концептуальні положення – 5, класифікацію звітності – 5, уточнення сутності звітності – 4, місце звітності в системі управління – 4, вимоги до звітної інформації – 3); організаційно-методичні аспекти формування звітних показників (в тому числі удосконалення облікового забезпечення складання звітності – 6 дослідників, удосконалення методики складання звітності – 6, удосконалення методики складання звітності підприємств окремих галузей господарства – 6, застосування комп'ютерних технологій – 2, удосконалення методики складання статистичної звітності – 1); організація і методика аналізу показників звітності (5 дослідників); теоретико-методичні аспекти аудиту звітності підприємства (теоретичні аспекти аудиту звітності підприємства – 5 дослідників, методичні аспекти аудиту звітності підприємства – 5, удосконалення методики аудиту окремих форм та видів звітності – 3, комп'ютеризація процесу аудиту фінансової звітності – 2); консолідація звітності (теоретичні аспекти – 5 дослідників, методика консолідації фінансової звітності – 5, методика консолідації окремих форм фінансової звітності – 2, удосконалення методики аналізу – 4, аудит консолідованої звітності – 2);

2) питання удосконалення методики формування статистичної звітності промислових підприємств та її облікового забезпечення не досліджувались, а розглядалися сукупно в роботах В.М. Краєвського та Ю.С. Цалька-Цалка. Лише в дисертації П.Я. Хомина наводяться пропозиції щодо удосконалення методики складання статистичної звітності сільськогосподарських підприємств;

3) значний внесок у вирішення проблем удосконалення методики формування статистичної звітності зробила білоруський науковець О.О. Козлова, яка у своїй дисертації запропонувала напрями удосконалення форм статистичної звітності, алгоритм формування її показників, а також класифікацію статистичної звітності що, з однієї сторони, розбиває її показники на структурно-логічні блоки у взаємозв'язку з показниками первинної облікової документації, а з іншої – є теоретичною основою запропонованих алгоритмів розрахунку показників статистичної звітності про сільськогосподарську діяльність в системі автоматизації;

4) протягом 1995-2009 рр. було опубліковано 181 статтю у фахових виданнях та 412 тез і матеріалів виступів на науково-практичних конференціях, які частково або повністю присвячені проблемам бухгалтерської звітності підприємства. При цьому найбільшою науковою активністю з проблем звітності в Україні вирізняється 2007 р., в якому опубліковано 92 тези та 26 статей, що могло бути пов'язане з інтеграційними процесами та появою великої кількості нових об'єктів обліку;

5) вивчення тематики досліджуваних публікацій дозволило згрупувати їх за наступними напрямками: загальні теоретичні та організаційно-методичні аспекти формування бухгалтерської звітності (99 публікацій); адаптація бухгалтерської звітності до МСФЗ (60 публікацій); звітність за об'єктами (38 публікацій); окремих видів звітності (95 публікацій); окремі форми звітності (21 публікація); звітність підприємств окремих сфер та видів діяльності (78 публікацій); звітність підприємств малого бізнесу (13 публікацій); контроль показників звітності (81 публікація); аналіз показників звітності (56 публікацій); удосконалення звітності в умовах застосування комп'ютерних систем і технологій (13 публікацій);

6) питанням удосконалення показників статистичної звітності присвячено лише 23 публікації (15 тез та 8 статей), проте питання удосконалення облікового забезпечення статистичної звітності промислових підприємств лишилися не вирішеними, тому питання удосконалення теоретичних і методичних підходів до формування показників статистичної звітності підприємств промисловості відповідно до наявного облікового забезпечення та запитів заінтересованих внутрішніх і зовнішніх потребує додаткового вивчення і є перспективним напрямом подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Барсукова Е.А. Вопросы совершенствования статистической отчетности предприятий промышленности республики Беларусь в системе государственного управления экономикой / Е.А. Барсукова // Проблемы учета, анализа, контроля и статистики в условиях реформирования экономики: тез. докл. Междунар. Науч.-практ. Конф., Минск, 17-18 окт. 2002 г. / Белорус. Гос. Экон. Ун-т; редкол.: Н.Е. Заяц (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2002. – С. 137-139. 2. Біла Л.М. Формування системи фінансової звітності сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ст. к.е.н. Спеціальністю 08.06.04 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Київ, 2005. – 20 с. 3. Герасименко Т.О. Використання показників фінансової та статистичної звітності в аналітичних дослідженнях діяльності промислових підприємств / Т.О. Герасименко, Л.І. Пуздрач // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Облік, аналіз і аудит у сучасному бізнесі", 27-28 травня 2004 р. – С. 86. 4. Гнезділова О.М. Удосконалення форм статистичної звітності щодо транспортних засобів аграрних підприємств / О.М. Гнезділова // II Міжнародна науково-практична конференція "Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи". Збірник тез та виступів. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 246 с. – С. 153. 5. Горкавий В. Удосконалення статистичної звітності в аграрному секторі економіки / В. Горкавий // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-річчю кафедри обліку, аналізу та аудиту "Облік і контроль на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку". – 2007. – С. 38. 6. Жук О. Статистична звітність / О. Жук, А.В. Озеран // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 8-9. – С. 74-87. 7. Козлова Е.А. Учет и статистическая отчетность о сельскохозяйственной деятельности в системе управления продовольственной безопасностью Республики Беларусь: современное состояние и пути развития: дис. на соискание ученой степени канд. эконом. наук. Специальность 08.00.12 – Бухгалтерский учет, статистика. – Минск, 2009. – 405 с. 8. Краєвський В.М. Бухгалтерський облік в системі макроекономічного управління: автореф. дис. на здобуття наук. ст. к.е.н. Спеціальність 08.06.04 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Київ, 2004. – 28 с. 9. Купалова Л. Методологічні та практичні аспекти статистичної звітності підприємств / Л. Купалова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 10. – С. 47-55. 10. Малишенко В.А. Особливості аналізу статистичної звітності українських підприємств / В.А. Малишенко, К.А. Малишенко // Матеріали Другої всеукраїнської науково-практичної конференції "Україна наукова 2002". Дніпропетровськ - Харків - Донецьк. – 2002. – № 5. – С.37. 11. Моссаковський В. Ще раз про статистичну звітність / В. Моссаковський, Т. Кононенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 2. – С. 43-48. 12. Озеран А.В. Статистична звітність / А.В. Озеран // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 8-9. – С. 94-118. 13. Олійник О.В. Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін [Текст]: монографія / Олійник О.В. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 653 с. 14. Прокопенко О.М. Деякі аспекти подання статистичної звітності в галузі сільськогосподарства за 2004 рік / О.М. Прокопенко // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 1. – С. 19. 15. Розумна Г.І. Відображення у статистичній звітності витрат на виробництво продукції, яка підлягає державному ціновому

регулюванню / Г.І. Розумна // Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи: тези доп. II Міжн. наук.-практ. конф. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 246 с. – С. 119-120. 16. *Тарловская И.Н.* Интегрирование бухгалтерской и статистической отчетности на предприятиях строительной отрасли Республики Беларусь / И.Н. Тарловская // Материалы международной научно-практической конференции “Проблемы развития транзитивной экономики: инновационность, устойчивость, глобализация”. Минск, 2007. – С. 473. 17. *Хомин П.Я.* Формування системи звітності сільськогосподарських підприємств та її облікового забезпечення: автореф. дис. на здобуття наук. ст. д.е.н. Спеціальність 08.06.04 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Київ, 2004. – 28 с. 18. *Цаль-Цалко Ю.С.* Звіт про основні показники діяльності підприємств: проблеми формування інтегрованих інформаційних ресурсів / Ю.С. Цал-Цалко // Статистика України. – 2001. – № 2. – С. 18-23. 19. *Цаль-Цалко Ю.С.* Визначення змісту статистичних показників за фінансовою звітністю підприємств в нормативних документах / Ю.С. Цал-Цалко // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. - Збірник наукових праць. Випуск X. – Луцьк: Надстир'я, 2004. – № 1-2. – С. 350–357. 20. *Цаль-Цалко Ю.С.* Деякі проблеми адекватного відображення показників наявності основних засобів в статистичній звітності / Ю.С. Цал-Цалко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта – 2003”. Економіка. Т. 25. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С. 77–79. 21. *Цаль-Цалко Ю.С.* Первинна облікова документація: організаційні аспекти фіксування фактів господарської діяльності для статистичної звітності / Ю.С. Цал-Цалко // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. Економічні науки. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – № 16. – С. 136-144. 22. *Цаль-Цалко Ю.С.* Проблеми розкриття інформації балансу підприємства в системі показників статистичної звітності / Ю.С. Цал-Цалко // Проблеми статистики. Збірник наукових праць НДІ статистики Держкомстату України. Випуск 2. – К.: Видавничий центр Держкомстату України, 2000. – С. 277-280. 23. *Цаль-Цалко Ю.С.* Проблеми якості даних бухгалтерського обліку та статистичної звітності / Ю.С. Цал-Цалко // Збірник доповідей на міжнародній конференції “Бухгалтерський облік та господарський контроль: минуле, сучасне, майбутнє”. Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. Економічні науки. – Житомир: ЖІТІ, 2002. – № 19. – С. 296-304. 24. *Цаль-Цалко Ю.С.* Формування та використання інформаційних ресурсів звітності / Ю.С. Цал-Цалко // Регіональні перспективи. – 2001. – № 5-6. – С. 126-128. 25. *Цаль-Цалко Ю.С.* Щодо формування операційних витрат в статистичній звітності / Ю.С. Цал-Цалко // Проблеми статистики. Збірник наукових праць НДІ статистики Держкомстату України. Випуск 3. – К.: Видавничий центр Держкомстату України, 2001. – С. 52-54. 26. *Цаль-Цалко Ю.С.* Методологія статистичного аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання: автореф. дис. на здобуття наук. ст. д.е.н. Спеціальність 08.03.01 – Статистика. – Київ, 2005. – 28 с.

ІВАНЕНКО Валентина Олександрівна – асистент кафедри аналізу і статистики Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– обліково-аналітичне забезпечення складання статистичної звітності;
– проблемні питання економічного аналізу і статистики

СЕМЧУК Інна Василівна – асистент кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– проблеми консолідованої фінансової звітності;
– бухгалтерський облік у торгівлі

